

Uloga životinja u viktorijanskom dobu i zemlji čudesa

Kuhar, Patricia

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:511347>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Patricia Kuhar

ULOGA ŽIVOTINJA U VIKTORIJANSKOM DOBU I ZEMLJI ČUDESA
(završni rad)

Mentorica:
doc.dr.sc. Sarah Czerny

Rijeka, 2017.

Sadržaj

Sažetak

1. Uvod	1
2. Središnji dio	2
2.1. Alisa u Zemlji Čudesa	2
2.1.1 Nova dimenzija priče	3
2.2. Viktorijansko doba u Engleskoj	3
2.2.1. Kraljica Viktorija	4
2.2.2. Viktorijanski duh	5
2.2.3. Viktorijanska književnost	6
2.3. Znanost, religija i Darwin	7
2.4. Antropomorfizam	10
2.4.1. Značaj Harrisona Weira	11
2.5. Životinje u Viktorijanskom dobu	13
2.6. Alisa i životinje u Zemlji Čudesa	15
3. Zaključak	19
4. Popis literature	20
5. Popis izvora	21

Sažetak

Ovaj rad bazira se na ulozi i značaju životinja u viktorijanskom dobu, a isto tako i u knjizi *Alisa u Zemlji čudesa* autora Lewisa Carrolla. Razlog zbog kojeg je baš ova knjiga poslužila kao jedan od temelja analize jest taj što u njoj možemo pronaći mnoštvo osebnih, nadasve zanimljivih likova, ponajviše antropomorfiziranih životinjskih likova što odgovara temi rada jer će on također biti usmjeren i na značaj odnosa ljudi i životinja. Iako je ona klasik dječje literature, knjiga *Alisa u Zemlji Čudesa* s godinama je stekla reputaciju svojevrsnog umjetničkog djela jer nas itekako navodi da promišljamo o njoj i na nekoj dubljoj razini. Nadalje, rad se bazira i na proučavanju engleske povijesti iz doba kada je ova knjiga nastala, kako bi se dobio bolji uvid u odnos ljudi prema životinjama u viktorijanskom dobu. Vladavina kraljice Viktorije neosporivo je ostavila veliki trag kako u Engleskoj, tako i u svijetu. Obilježava ga veliki napredak na gotovo svakom području života, a na području znanosti svakako valja istaknuti Charlesa Darwina koji je 1859.godine objavio svoje djelo *O podrijetlu vrsta* i time doveo u pitanje mnoge stvari, pa tako i čvrste crkvene dogme.

Ključne riječi: Viktorijansko doba, Darwin, ljudi, životinje, *Alisa u Zemlji Čudesa*

1. Uvod

Na prvi spomen *Alise u Zemlji Čudesas* većina nas sjeti se svoga djetinjstva i priče o zbunjenoj djevojčici koja je vođena svojom znatiželjom doslovno upala u nepoznat svijet pun bizarnih avantura. Međutim, ovaj rad bavit će se istom tom pričom iz nešto drugačije perspektive.

Ovu knjigu dječje fantastike napisao je engleski književnik Charles Lutwidge Dodgson, svima nam bolje poznat pod pseudonimom Lewis Carroll.

Budući da je priča vrlo kompleksna, rad će se bazirati na njezinim pojedinim dijelovima, odnosno, stavit će naglasak na odnos između Alise i nekih od mnoštva osebnih i zanimljivih životinjskih likova. Točnije, cilj ovog rada jest prikazati i objasniti odnos ljudi prema životinjama u doba kada je ova knjiga nastala. Bilo je to u devetnaestom stoljeću, davne 1865. godine, za vrijeme vladavine kraljice Viktorije. Navodno se knjiga, kada je izdana, svidjela i samoj kraljici, a njezina popularnost ne jenjava ni dan danas.

Ono s čim bih krenula na samom početku rada jest uvod u samu priču kao podsjetnik, a zatim se posebna pažnja pridaje uvidu u život viktorijanske Engleske. Potrebno je dati sažeti pregled viktorijanskog života kako bismo došli do pitanja odnosa ljudi prema životinjama. Kraljica Viktorija bila je osebnost i vrlo utjecajna ličnost te je za vrijeme njezine vladavine Engleska bila na svom vrhuncu u svakom pogledu i može se reći da je to vrijeme obilježeno zaista velikim napretkom. Na području znanosti, značajan doprinos svakako daje Charles Darwin koji svojim djelom *O podrijetlu vrsta* okreće kako znanstveni, tako i religijski svijet time što iznosi svoju teoriju evolucije. Nadalje, vrlo je važno definirati i pojam antropomorfizma te ga smjestiti u već spomenuto razdoblje. Govoreći o antropomorfizmu, dolazimo i do Harrisona Weira, viktorijanskog umjetnika usko vezanog uz tu temu. U zadnjim poglavljima, kao što je već i spomenuto, bit će riječi o odnosu ljudi prema životinjama u viktorijanskom dobu te životinjama iz Zemlje Čudesas. Na samom kraju stoji zaključak, a slijedi ga popis literature i izvora.

2. Središnji dio

2.1. Alisa u zemlji čudesa

Za početak ću u kratkim crtama prepričati kompleksnu, pomalo kaotičnu radnju knjige i spomenuti njezine glavne likove, odnosno one koji su relevantni za ovaj rad.

Priča počinje tako da Alisa na obali rijeke, gdje je bila sa sestrom, uoči bijelog zeca koji neprestano pogledava na svoj džepni sat. Radoznala djevojčica slijedi zeca i pritom upadne u vrlo duboku zečju rupu, našavši se u novom svijetu koji joj je posve stran, u imaginarnom svijetu čudesa. Ubrzo otkriva kako u tom svijetu svi oni čvrsti, logički zakoni znanosti više ne mogu primijeniti, stoga biva vrlo zbunjena, a na kraju krajeva i tužna. U svijetu Čudesa, Alisa se smanjuje i povećava, njezine suze stvaraju ocean, životinje pričaju kao ljudi, a katkada taj jezik i nije previše razumljiv. Mnogo toga joj je strano, ali Alisa je prilično snalažljiva, hrabra, čvrsta i vođena znatiželjom te snažnom voljom. Djevojčica nipošto ne odustaje od svoje potrage za bijelim zecom i pritom se susreće s mnoštvom zanimljivih i pomalo čudnih, njoj neshvatljivih likova koji je, možemo reći 'vode' kroz Zemlju Čudesa dajući joj savjete i vodeći s njom čudne i neuobičajene razgovore. Nailazi, dakle, na zapovjednički nastrojenu Gusjenicu koja puši nargilu, zatim na Dodoa, potom na Vojvotkinju te Češirsku mačku koja se neprestano ceri. Češirska mačka usmjerava Alisu dalje na čajanku kod Ludog klobučara i Ožujskog zeca. Na toj se čajanci Alisa našla uvrijeđenom od strane Ludog klobučara i Ožujskog zeca stoga ju je napustila, izjavivši kako je to najgluplja čajanka na kojoj je ikada bila. Nakon čajanke, Alisa nastavlja dalje svojim putem i dolazi do vrta kraljice Zemlje Čudesa. Ondje se pak susreće sa samom kraljicom koja je bila vrlo ljutita, s kraljem koji je miroljubiv i s njihovim vojnicima koji su zapravo igraće karte. Kraljica Srca upoznaje Alisu s Grifonom koji je odvodi do Lažne Kornjače. Nakon njihovog susreta vraća se na dvor kraljice gdje se nađe u neugodnoj situaciji. Netko je ukrao kolačiće Kraljice Srca i ona taj slučaj iznosi na sud. Alisa, naime, ni kriva ni dužna biva optužena za krađu kraljičinih kolačića i prijeti joj kazna smrću! Ona smatra to suđenje apsurdnim i pokušava smisliti izlaz iz situacije u kojoj se našla. Međutim, u tom se trenutku ona naglo budi i shvaća da je na rijeci kraj sestre koja i dalje čita knjigu te da je sve to zapravo bio samo jedan divan i vrlo neobičan san.

Iako klasik dječje literature, knjiga *Alisa u Zemlji Čudesa*, s godinama je stekla reputaciju svojevrsnog umjetničkog djela jer nas pomalo i navodi da promišljamo o njoj na nekoj dubljoj

razini. Također, *Alisa u Zemlji Čudes*a dio je i popularne kulture budući da knjiga i dalje ostaje inspiracija mnogima s područja animiranog, ali i igranog filma te ostalih područja umjetnosti.

2.1.1. Nova dimenzija priče

Alisin kaotičan, neobičan svijet, pun zanimljivosti i besmislica Lewis Carroll namijenio je mlađem čitateljstvu, ali čitajući je možemo uvidjeti kako zapravo otvara cijeli niz teoretskih pitanja koje nas tjeraju na razmišljanje. James R. Kincaid 1973. godine dao je nove dimenzije ovoj priči. Kincaid, naime, smatra kako je priča o Alisi zapravo „priča o odrastanju, o osobi u tranziciji koja je tada i dijete ali i odrasla osoba.“¹ Isto tako, smatram kako čitajući knjigu možemo primijetiti kako je kaotičnost i apsurd Alisinog imaginarnog svijeta stvorenog u snovima i prikazanog u knjizi zapravo u potpunoj suprotnosti s dobom u kojem je nastala. Englesko viktorijansko doba u suštini je karakterizirao red, pravila, strogoća i ozbiljnost.

Međutim, vjerujem kako su životinje i odnos prema njima vrlo bitan element u ovome djelu. Kako jedan internetski izvor navodi „svjedočimo tome da su životinje su neizbrisiv dio viktorijanskog života i kulture, ali isto tako i krucijalan dio misli devetnaestog stoljeća. Životinje služe kao metafora za maštu, psihološke potrebe, društveno-političke težnje i imperijalizam.“²

2.2. Viktorijansko doba u Engleskoj

Nakon podsjetnika na priču o Alisi u Zemlji Čudes, smatram da je nužno dati i sažeti opis, odnosno pregled doba u kojem je spomenuta knjiga nastala.

Kraljici Viktoriji svakako možemo dodijeliti titulu jedne od najmoćnijih žena u povijesti budući da je za sobom ostavila poprilično veliki trag, a isto tako i dan danas je inspiracija mnogima. Dovoljno govori i to da je cijelo jedno razdoblje u povijesti Engleske dobilo naziv upravo prema njoj.

¹ Preuzeto s <https://literaturedowntherabbithole.wordpress.com/2016/03/03/james-r-kincaids-alices-invasion-of-wonderland/> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

² Preuzeto s <http://lib.skidmore.edu/library/index.php/en-228h?catid=44&id=329:human-and-animals-on-display-a-victorian-menagerie> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

2.2.1. Kraljica Viktorija

Kada je Viktorija rođena, tada je na prijestolju bio njezin ujak William IV. Iako je imao desetero djece, sva su bila izvanbračna, što je mladu princezu učinilo nasljednicom. Viktorija je 1837. godine, sa svojih 18 godina dospjela na prijestolje i odmah se posvetila svojoj zadaći, odnosno vladanju.

Dolaskom na prijestolje, mlada i još prilično neiskusna Viktorija zatečena je u vrtlogu spletki na dvoru, neiskrenosti te borbe interesa. Nedugo zatim postaje žena princa Alberta, nećaka njene majke. Jedan internetski izvor navodi kako se „ukupno devetero djece rodilo iz iznimno sretnog kraljevskog braka.“³ Oženivši Viktoriju „Albert je zamijenio Lorda Melbournea koji je bio glavni savjetnik kraljice Viktorije. Isto tako, bio je premijer koji je služio kraljici i bio joj osobni i politički učitelj i instruktor. Albert je bio moralističan, savjestan i progresivan, premda ponekad i pun prigovora te intelektualno plitak. Uz Viktoriju je pokrenuo različite reforme i inovacije - on je, primjerice, organizirao Veliku Izložbu - koja je bila ključna za veliku popularnost koju je kasnije uživao od strane britanske monarhije. Albert umire 1861. godine i nakon njegove smrti Viktorija svojevrijedno donosi odluku kako će deset godina živjeti u osamljenosti.

Njezina istinska, ali opsesivna žalost, koja će u njoj biti prisutna do kraja njezinog života, odigrala je važnu ulogu u evoluciji onoga što bi se moglo nazvati viktorijanskim mentalitetom. Poslije toga živjela je u Windsoru ili Balmoralu, putujući u inozemstvo jednom godišnje te je par puta godišnje imala javni nastup u samoj Britaniji. Premda je pažljivo održavala politiku službene političke neutralnosti, uopće se nije snalazila s Gladstoneom koji se našao na Albertovom mjestu da služi kraljici. Naposljetku, ipak je podlegla laskanju bivšeg premijera Benjamina Disraelija i dopustila mu da je 1876. godine okruni kao carica Indije.⁴ Kada govorimo o viktorijanskom dobu, treba spomenuti i poprilično veliko britansko kolonijalno carstvo. Velika Britanija je u 19. stoljeću bila vodeća imperijalna sila koja ima svoje posjede i područja utjecaja na gotovo svim kontinentima. O samoj veličini britanskog kolonijalnog carstva govori i podatak da je kraljica Viktorija, pred sam kraj svoje vladavine, vladala gotovo jednom četvrtinom cjelokupnog svjetskog stanovništva i čak jednom petinom

³ Preuzeto s https://hr.wikipedia.org/wiki/Viktorija_kraljica_Ujedinjenog_Kraljevstva (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

⁴ Cody, David. „Queen Victoria“ <http://www.victorianweb.org/history/victoria/1.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

svjetske kopnene površine.⁵ Najveća, najvažnija i najbogatija od svih britanskih kolonija bila je Indija, a kraljica Viktorija postaje prvi britanski monarh koji nosi titulu indijske carice.⁶ Viktorija je u pravilu nastojala aktivno odbaciti britanske političare koji su kritizirali ponašanje konzervativnih režima Europe, od kojih su mnoge, naposljetku, vodili njezini rođaci. Do 1870. godine njezina popularnost bila je na najnižoj razini, no nakon toga je svejedno porasla do njezine smrti. Njezin zlatni jubilej 1887.godine obilježila je velika nacionalna proslava, kao i njezin dijamantni jubilej 1897. godine. Umrla je kao časna starica, u Osbornu, 22. siječnja 1901.godine.⁷

Zahvaljujući svojim sposobnostima i posvećenosti, Viktorija je za vrijeme svoje vladavine postigla velike gospodarske, kulturne, društvene i političke promjene te je u to vrijeme Velika Britanija bila na vrhuncu industrijske revolucije. Viktorijansko je doba obilježeno velikim ekonomskim i tehnološkim napretkom Velike Britanije koja je u to vrijeme postala i vodeća svjetska sila. Stoga se doba njezine vladavine, kojim broji čak 64 godine na prijestolju, s pravom naziva Viktorijansko doba.

2.2.2. Viktorijanski duh

Za vrijeme vladavine kraljice Viktorije, kao što je već rečeno, Engleska je na svome vrhuncu. Tako se i sam duh toga doba razlikuje od onoga što je bilo neposredno prije. George Paul Landow, profesor s prestižnog američkog sveučilišta Brown, navodi kako je ovo doba bilo druga engleska renesansa. Poput elizabetanske Engleske, viktorijanska Engleska doživjela je veliko širenje bogatstva, moći i kulture.

Nadalje, kada govorimo o znanosti i tehnologiji, profesor George Landow smatra kako su „ljudi viktorijanskog doba zapravo 'izumili' suvremenu ideju izuma, odnosno oformili misao, ideju da se mogu stvoriti rješenja za probleme, da čovjek može stvoriti nova sredstva za poboljšanje sebe i okoline.

Što se tiče vjere, nastupilo je veliko doba sumnje. Prvi puta je u Engleskog u pitanje dovedeno institucionalno kršćanstvo u tako velikom mjerilu. U književnosti i drugim umjetnostima, ljudi viktorijanskog doba su pokušali kombinirati vlastite romantične naglašene stavove s emocijama i maštom s neoklasičnim idejama.

⁵ Black, Jeremy. *Povijest britanskih otoka*, str 224.

⁶ Ibid, str. 230.

⁷ Cody, David. „Queen Victoria“ <http://www.victorianweb.org/history/victoria/1.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

Kada su ideologija, politika i društvo u pitanju, valja napomenuti da su se stvorile zapanjujuće inovacije, ideje i promjene koje su uzele maha: demokracija, feminizam, sindikalizacija radnika, socijalizam, marksizam i ostali moderni pokreti. Zapravo, u ovo doba, Darwin, Marx i Freud ne samo da su jedni od prvih koji su se suočili sa suvremenim problemima, već isto tako i jedni od prvih koji su pokušali dati suvremena rješenja na te probleme. Drugim riječima, čovjek viktorijanskog doba može se smatrati 'ocem modernizma'.

Viktorijansko doba nije bilo jedno, pojedinačno, jednostavno ili ujedinjeno razdoblje. Razlog tomu jest taj što je kraljica Viktorija bila na tronu toliko dugo da je njezina vladavina obuhvaćala čak nekoliko razdoblja. Prije svega, bila su to razdoblja paradoksa i moći.

Obraćanje oxfordskog pokreta na katolicizam, evanđeoski pokret, socijalizam, darvinizam i znanstveni agnosticizam prema svojem su karakteru, možemo to tako reći, bili viktorijanski; isto kao i proročki spisi Carlylea i Ruskina, kritika Arnolda i empirijska proza Darwina i Huxleyja, ali i poput fantazije Georgea MacDonalda te kao realizam Georgea Eliota i Georgea Bernarda Shawa.

Ništa ne čini ljude koji su živjeli u viktorijanskom dobu više 'viktorijanskima' kao njihov osjećaj društvene odgovornosti. To je bila osnovna stvar po kojoj su se očito razlikovali od svojih neposrednih prethodnika, romantičara.⁸

2.2.3. O viktorijanskoj književnosti

Viktorijansko razdoblje karakterizira i to da u njemu dolazi do promicanja i širenja kulture i navike čitanja.

Općenito govoreći, jedan internetski izvor navodi kako je „početak Viktorijanskog doba obilježila Industrijska revolucija. To je bilo prijelazno razdoblje u kojem su se pojavljivale duboke ekonomske i društvene promjene, uključujući masovnu migraciju radnika u veće, industrijske gradove gdje su živjeli u novim, urbanim, sirotinjskim četvrtima.“⁹ Nešto bolje nisu si mogli ni priuštiti, budući da su dolazili iz ionako siromašnih ruralnih sredina. Međutim „promjene koje su proizašle iz Industrijske revolucije bile su samo jedan element u moru radikalnih promjena koje su se dogodile u Velikoj Britaniji sredinom i drugom polovicom devetnaestog stoljeća. Među ostalima, bile su to demokratizacija, promjena uloge žene u

⁸ Landow, George Paul. „Victorian and Victorianism“ <http://www.victorianweb.org/vn/victor4.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

⁹ Preuzeto s <https://www.wwnorton.com/college/english/nael/victorian/welcome.htm> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

društvu, novi izazovi u religijskim vjerovanjima koji su dijelom utemeljeni na napretku znanosti, osobito ideji evolucije. Sve ove novonastale, u jednu ruku i kontroverzne promjene, ticale su se i viktorijanske književnosti. Novinama i časopisima se dizala popularnost jer su u tim tiskanim medijima često stajale rasprave o političkim i društvenim pitanjima, tako da su igrali veliku ulogu u kulturi čitanja i informiranja javnosti. U viktorijanskom romanu, koji stavlja naglasak na realistični prikaz društvenog života, izlaže mnoga nerazjašnjena viktorijanska pitanja kojima su prožeti životi liova romana. Primjerice, bila je tu žena čija je politička reprezentacija utjecala na književnu reprezentaciju. Pisci su davali pravo glasa onima koji ga nemaju.¹⁰ Žene su tako, bar u književnim djelima Viktorijanskog doba, bile mnogo „slobodnije“ nego u stvarnom životu.

2.3. Znanost, religija i Darwin

Jedna od karakteristika koja je zasigurno obilježila Viktorijanskog doba svakako jest promjena pogleda na svijet. Kao posljedica velikog, rapidnog razvoja tehnologije, došlo je do pojave novih znanstvenih vjerovanja kao što je primjerice Darwinova teorija evolucije. Takve pojave novih saznanja i učenja uvelike su mijenjale misao ljudi u Engleskoj. Dobivali su potpuno novi pogled na svijet, pogled na same sebe, pogled na druge i na to kako komunicirati sa svijetom oko sebe. Najznačajnije je bilo to što se mnogo ljudi udaljilo od religije.

Naime, kako jedan izvor navodi „tijekom devetnaestog stoljeća, entiteti koje nazivamo "znanost" i "religija" su podvrgnuti dramatičnim promjenama. Posljedično tomu, bilo bi naivno očekivati da bi odnos između njih mogao biti jednostavan i nepromjenjiv. Odnos je varirao tijekom vremena, zbog geografije, a isto tako i od pojedinaca do pojedinca. Način na koji su znanost i religija promatrani u dvadesetom stoljeću bio je pod snažnim utjecajem spisa kasnog devetnaestog stoljeća, povjesničara znanosti i religije.“¹¹

Dakle, „na početku devetnaestog stoljeća u Velikoj Britaniji religija i znanost kao discipline održavaju međusobnu ravnotežu. Proučavanje Božje riječi u Bibliji i Njegovih djela u prirodi, bila su dva aspekta jedne istine. Jedan aspekt vjere prikazan je u knjizi *Natural theology* Williama Paleyja (1802), koji je ponovio tvrdnju da prirodni objekti u sebi skrivaju dokaze

¹⁰ Ibid.

¹¹ Fyfe, Aileen, van Wyhe, John. „Victorian Science and Religion“
<http://www.victorianweb.org/science/science&religion.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

dizajna i tako ukazuju na postojanje ideje 'Božjeg dizajna'. Paleyevo djelo bilo je izrazito utjecajno zbog naglašavanja prirode kao Božjeg stvaranja, no unatoč tome, u tridesetim godinama devetnaestog stoljeća nekolicina kršćana vidjela potrebu za dokazivanjem Božjega postojanja, gledajući na to kao na izražavanje vjere.

Takav sklad između znanosti i vjere, posredovan nekim oblikom naturalne teologije, i dalje je glavno polazište većine znanstvenika i određenih pojedinaca, barem do 1860-ih.¹² Nadalje, „britanski znanstvenici, osobito geolozi, dolazili su do novih otkrića koja su dovodila u pitanje dotadašnja doslovna značenja iz Knjige Postanka. Utjecaj ovih otkrića na vjeru često je bio preuveličan. Klerici koji su se bavili geologijom bili su u stanju pronaći načine reinterpretiranja Postanka u skladu s njihovim otkrićima, bez ikakvog remećenja svojih dotadašnjih vjerovanja. Čak je i većina evangelika, do 1840-ih godina, bila spremna prihvatiti tumačenja Postanka koja bi mogla biti obogaćena najnovijim prihvaćenim otkrićima u geologiji ili astronomiji. Međutim, našla se nekolicina ljudi koji su isticali znanost kao prijetnju vjeri, a među njima su većinom bili ekstremni evangelici i radikali srednje klase. U okvirima toga treba promatrati i reakciju na Darwina i njegovo djelo *O podrijetlu vrsta* iz 1859. godine. Dok su neki pojedinci bili okupirani radikalizmom, ostali su se potrudili uspješno prilagoditi nove spoznaje u svoje vjerske svjetonazore. Tako se 1850-ih javljaju i oni koji smatraju da se znanošću trebaju baviti specijalizirani stručnjaci te isto tako smatraju kako se klerici ne bi trebali baviti znanošću već bi se trebali usredotočiti isključivo na teologiju koja je njihovo područje djelovanja. Zbog ovakve retorike, 1880-ih godina vjera je zapala u krizu i to unutar cijelog društva, a razvoj znanosti bio je krivac tomu. Naposljetku dolazi i do toga da znanost i religija postaju potpuno odvojene te se i promatraju kao zasebne i različite.“¹³

Charles Darwin bio je „najistaknutiji znanstvenik u doba vladavine kraljice Viktorije, a njegovo najznačajnije djelo *O podrijetlu vrsta* objavljeno je 1859. godine. Objavom ovog djela, javlja se „niz ozbiljnih pitanja koja se tiču dotada znane ljudske istine. Ono je ozbiljno zaprijetilo tradiciji naturalne teologije ne samo zbog krvožedne prirode koju je Darwin prikazao, već i zbog toga što se podrazumijevalo da se do 'istine' dođe isključivo pomoću znanosti.“¹⁴ To, dakako, do tada nije bio slučaj jer je znanost uvijek morala biti implementirana kroz vjeru. Tako je Darwinovo djelo „sadržavalo vrlo uvjerljive argumente, ali prema određenim tradicionalnim standardima, nije bilo priznato to da je uspio i dokazati

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Richards, Joan. „Darwin and the Scientific Naturalist View of Truth“
<http://www.victorianweb.org/science/darwin/darwin3.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

istinitost svoje teorije. Postojali su mnogi kritičari koji su koristili upravo ovaj argument kako bi diskreditirali Darwinov rad. Smatrali su ga donekle zanimljivim, ali nije bio dovoljno dobar, odnosno uvjerljiv, da bi ga i prihvatili.¹⁵ Međutim, bilo je i onih koji su prihvatili Darwinovu teoriju evolucije.

Dakle, do 1859. godine, sve su evolucijske teorije bile teološke. To jest, ukazivale su na neki razvoj lanca bitka koji je stremio ka savršenstvu. U tome 'Velikom lancu bivanja', ljudska su bića stajala u nadmoćnom položaju. Kako u Knjizi Postanka stoji, čovjek, koji se sastojao od duše i uma, bio je potpuno odmaknut od svih drugih vrsta. Nije s njima imao nikakve poveznice. Darwin ovo ortodoksno gledište dovodi u pitanje.¹⁶ Takvog je stajališta bila masa i iz tog je razloga njegova teorija izazvala brojne reakcije. Kako one pozitivne, tako i one negativne. Darwin u konačnici „nije vidio krajnju svrhu evolucije. Njegova je doktrina na svijet gledala u svijetlu neprestane borbe za opstanak. Bio je to zlokoban svijet u kojem se svi bore protiv svih, ali preživljavanje najспособnijih nije doslovce značilo da se netko bolje bori ili zaradi više novca ili je dominantan i upravlja drugima zahvaljujući svojoj višoj inteligenciji. Umjesto toga, borba za opstanak se odnosi na reprodukciju. Drugim riječima, najспособniji je onaj pojedinac ili skupina koja se najuspješnije razmnožava. Darwin je promatrao svijet, promatrao je stalnu borbu za opstanak u svijetu prirode i ukazao na to da je, već spomenuta reprodukcija nužni i odlučujući čimbenik u 'preživljavanju najспособnijih'. Njegova teorija potkopava tradicionalne vrijednosti religije i morala koje su godinama bile prihvaćene kao vodeći princip čovječanstva. Potkopava ih jer implicira na to da je čovjek bio samo primat koji je imao sposobnost govora i da za njegovo stvaranje nije bio potreban sam Bog.“¹⁷ Razlog tomu bio je, kako dr. Andrzej Diniejko navodi taj što je Darwin „revolucionarizirao čovjekovu koncepciju njega samoga. Započeo je novi antropocentrizam koji je lišio čovjeka njegovog jedinstvenog, nadasve superiornog položaja u svijetu.“¹⁸ Jer se na kraju krajeva, čovjek ipak razvio od majmuna. Tako se prema Darwinu „čovjek sada pojavljuje kao sam u svemiru, lišen božanske moći i zaštite koja ga je do sada pratila i štitila. Kada su Darwinovi sljedbenici i sami shvatili da čovjek nije ništa više no 'ogoljeni majmun', došli su do zaključka kako takve velike sličnosti između čovjeka i ostatka životinjskog svijeta brišu granice i vode ka tome da čovjek i životinje imaju zapravo istu svrhu te time svaka druga svrha čovjeka koja ističe njegovu posebnost uvelike gubi na vrijednosti. Teorija

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Diniejko, Andrzej. „Charles Darwin's Theory of Evolution and the Intellectual Ferment of the Mid- and Late Victorian Periods“ <http://www.victorianweb.org/science/darwin/diniejko.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

Charlesa Darwina govori o tome da je sveukupna svrha čovjekova postojanja nužnost reprodukcije, budući da je svaki pojedinac samo 'sluga' cijele svoje vrste. Posljedično tome, seksualnost postaje najvažnija motivacija za ljudsko ponašanje. Svaka je individua crna kutija koja prenosi vlastite biološke osobine na svoje potomstvo.¹⁹ Dakle ovo Darwinovo djelo „negira prisutnost Božje ruke u stvaranju. Posljedično tome, pristaše ove teorije zaključuju kako ne postoji niti apsolutno zlo niti apsolutno dobro. Moralne norme, koje su se činile kao univerzalne, pokazale su se relativne i ovisne o društvima u kojima su nastale u određenom povijesnom vremenu. Moralne su norme tako bile zapravo umjetni konstrukti, a ne univerzalne istine. S takvim novim pogledom na svijet, čovjek se počeo osjećati usamljenim i izoliranim u beskonačnom i ravnodušnom svemiru. Čovjek je morao sići s pijedestala na koji su ga postavili bivši filozofski i vjerski sustavi. Međutim, kako Darwin smatra, čovjek niti ne treba tu 'nadnaravnu zaštitu' jer je on u determinističkom svijetu slobodan biti ono što želi. Homo sapiens je jedina vrsta koja je razvila različite oblike kulture i pravi etički sustav. Ljudska bića stvaraju društvene sustave kako bi se zaštitila od nekontroliranih sila prirode.²⁰ Ono što je Darwin naposljetku postigao, odnosno ostavio u naslijeđe jest to da je njegova „evolucijska teorija zamutila granicu između životinje i čovjeka, a u isto vrijeme i granicu između prirodnog i neprirodnog. Možemo se pitati sljedeće - ako su ljudi doista životinje, kako bi se mogli ponašati neprirodno? Ova je logička formulacija svojevremeno bila univerzalno priznata, ali istovremeno i odbačena. Međutim, njezino pojavljivanje sredinom devetnaestog stoljeća označava dramatični paradigmatički pomak u načinu na koji ljudska vrsta razmišlja o sebi samima, ali i o svom odnosu s drugim bićima, stvarima i pojavama koje nisu ljudske.“²¹

2.4. Antropomorfizam

Kako bi se mogli baviti ovim pojmom, prvo ga treba definirati i bolje pojasniti. Hrvatski jezični portal daje nam definiciju antropomorfizma kao „pripisivanja ljudskih karaktera, postupaka misli i tako dalje, drugim bićima i stvarima.“²² U ovome radu pojam antropomorfizma je od velike važnosti jer govorimo o životinjama Viktorijanskog doba.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Azzarello, Robert. „Unnatural Predators: Queer Theory Meets Environmental Studies in Bram Stoker's *Dracula*“. U *Queering the Non/Human*, str 143.

²² Preuzeto s <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

Usudila bih se reći da su životinje u Viktorijanskom dobu antropomorfizirane, odnosno očito su im pripisane ljudske osobine što, primjerice, možemo i vidjeti u slikarskoj umjetnosti toga doba. Smatram kako je do toga došlo iz razloga što su se poremetile dotadašnje vrijednosti životinje i njezine važnosti za čovjeka, a isto tako je i čovjek imao novi pogled na svijet, na sebe samoga i na kraju krajeva na životinje. Upravo je Darwinova teorija evolucije bila ključna za ovakav razvoj mišljenja. Vrlo je vjerojatno da je do takvog stava prema životinjama došlo i iz tog razloga što su ljudi bili prilično zbunjeni novim saznanjima, tako da su počeli izjednačavati životinju i čovjeka. Ljudima Viktorijanskog doba nije bilo čudno prikazivati životinjske likove s osobinama ljudi koliko se nama to možda sada čini čudno i neobično za to vrijeme.

U uvodnom dijelu knjige *Thinking with Animals*, Lorraine Daston i Gregg Mitman definiraju antropomorfizam kao „riječ koja se koristi kako bi se opisalo vjerovanje da su životinje u svojoj suštini slične ljudima. Obično se ovaj pojam upotrebljava kao neka vrsta moralnog i intelektualnog prijekora. Prvotno se ovaj pojam odnosio na pridodavanje ljudskih osobina i fizičkih karakteristika, odnosno forme, bogovima. Mnogo je religija zabranilo korištenje ovog pojma u tome kontekstu jer su to smatrali bogohuljenjem. Nešto od tog vjerskog tabua antropomorfizma zadržalo se i na njegovom 'modernijem' značenju koje nam je dana poznatije jer su danas umjesto bogova životinje te koje se humaniziraju.“²³

Međutim, Eileen Crist smatra kako „ideja antropomorfizma zapravo nema preciznu definiciju; njegovo značenje strogo je vezano uz njegove konotacije, i pretpostavljeno je da pripisuje ljudske osobine i iskustva životinjama što je pogrešno i naivno. Daleko od odbacivanja ili usvajanja nekih iskaza kao antropomorfnih, tvrdim da je, sa stajališta promatrača životinja, antropomorfna perspektiva zaslužila ozbiljnu pozornost jer otkriva prirodu životinjskog života zajedno s moći i unutarnjom kohezijom koju stvarni svijet posjeduje.“²⁴

2.4.1. Značaj Harrisona Weira

Harrison Weir bio je vrlo važna ličnost Viktorijanskog doba, ali je vrlo značajna ličnost i za ovaj rad. On je engleski umjetnik koji je motive za svoj rad najčešće pronalazio u životinjskom svijetu. Osim što je bio umjetnik, isto tako bio je i, kako jedan internetski izvor

²³ Daston Lorraine, Mitman Gregg. „Uvod“. U *Thinking with Animals*, str 2.

²⁴ Crist, Eileen. *Images of Animals : Anthropomorphism and Animal Mind: Animals, Culture, and Society*, str 11.

navodi „ilustrator, novinar, autor mnogih djela, pjesnik, borac za prava životinja, ornitolog, bavio se hortikulturom i bio naturalist.“²⁵ Ono što je bitno za naglasiti jest to da je Weir živio i „stvarao u duhu kulture svoga doba koja je jedna od glavnih preokupacija bila međusobna povezanost čovjeka i životinje. U to je doba odnos između čovjeka i životinje bio predmet oštarih rasprava i promatran je iz više različitih perspektiva. Menažerije Harrisona Weira na, mogli bismo reći, neizravan način odražavaju ovu raspravu. Antropomorfizam mu nije stran pojam i njegovo pripisivanje ljudskih osobina životinjskim subjektima dio je pokušaja da da svoj doprinos kako bi se između ljudi i životinja, čovjeka i zvijeri stvorila poveznica i moralni poredak“²⁶

Dr. Simon Cooke navodi kako je „evolucijska teorija veliki dio ovog konteksta i Weirov rad pruža nam vividnu verziju Darwinovog i T.H. Huxleyevog uvjerenja u bliskost čovjeka s drugim organizmima. Evolucionisti su nastojali pronaći zajedničke biološke i bihevioralne osobine kod svih vrsta, a Harrison Weir ukazuje na to da su ljudi i životinje međusobno zamjenjivi, odijevajući ih u odjeću, dajući im dar govora i stavljajući ih u različite društvene situacije. Među ostalima, *The Adventures of a Bear* (1853) i *The Adventures of a Dog* (1857) dobri su primjeri koji idu u korist ideji da nema fundamentalne razlike između ponašanja ljudi i životinja. Oni su dio suvremenog Zeitgeist pokreta koji omogućio da se evolucijska teorija temelji na postojećim vrijednostima.“²⁷ Nadalje dr. Cooke govori o tome kako su „Weirovi dizajni bili su pod utjecajem šireg diskursa antropomorfizma. Zagovarao je ideju da se ljudsko ponašanje koje se projicira na životinje opet zatim može odraziti na čovječanstvo. Životinje su tako služile kao simboli koji su omogućavali slikaru ili piscu da preko njih daju društvene i moralne komentare na običaje čovječanstva u cjelini. Prema riječima Martin Danahay i Deborah Morse, životinje se mogu koristiti kako bi omogućile ljudima da daju društvenu kritiku, da služe kao karikature ili znakovi za ljudsku težnju i bol. Ovaj didaktički mehanizam potječe iz Ezopovih basni koje je Weir ilustrirao 1867. godine i one su mu dale moralni predložak za brojne knjige koje je nakon toga pisao i ilustrirao. Dizajnirane uglavnom za djecu, iako su isto tako nerijetko bile popularne i među odraslim osobama, te publikacije kritizirale su, dakle, moralno ponašanje ljudi. Harrison Weir zaista je vjerovao u ideju da životinje nisu bile samo odraz ljudskog ponašanja, već su i same imale svoj instinktivni moral.

²⁵ Preuzeto s <https://harrisonweir.com/h-weir/> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

²⁶ Cooke, Simon. „Harrison Weir, anthropomorphism and moralizing books for children and adults“ <http://www.victorianweb.org/art/illustration/weir/cooke3.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

²⁷ Ibid.

Weir svojim stvaralaštvom daje veliki doprinos dobu u kojem je stvarao, a njegovo je nasljeđe bilo „od velikog značaja u kasnijem razvoju pojma antropomorfizma. Ono što je možda najzanimljivije od svega jest poveznica između Weira i crtanih filmova Walta Disneyja.“²⁸ Simon Cooke tvrdi kako se „Disney morao susresti s djelima Harrisona Weira jer se u njegovim crtanim filmovima očituju neke specifičnosti i sličnosti s Weirovim ilustracijama.“²⁹ Ako je tako, Weir ne samo da je ostavio golem trag u Viktorijanskom dobu, već se njegov utjecaj na neki način proširio i puno dalje te ostao inspiracija mnogima.

2.5. Životinja u Viktorijanskom dobu

Ideje, kao i mišljenja ljudi Viktorijanskog doba o tome koja bi zapravo bila svrha životinja, često su bila podijeljena. Bio je to predmet žustrih rasprava. Gajili su snažne sentimentalne osjećaje prema životinjama u svome kućanstvu, odnosno kućnim ljubimcima, a s druge su se strane divili i veličanstvenim egzotičnim životinjama. Međutim, paradoksalno tome, u to su doba lov i prepariranje životinja bile izuzetno popularne aktivnosti. Unatoč svemu, u Viktorijanskom je dobu prevladavao iznimno jak osjećaj poštovanja prema životinjama. Štoviše, o tome govori i činjenica da su biolozi gledali na životinje gotovo kao da su ljudi.

U doba vladavine kraljice Viktorije „u Britaniju je dopremljeno više životinja nego što je to ikada bio slučaj u nekom razdoblju prije ili poslije. Zoološki vrtovi i zverinjaci koji su prije bili u privatnom vlasništvu, u 1830-ima počeli su se masovno otvarati, što je omogućavalo stanovništvu Britanije da uživo vidi brojne egzotične vrste životinja koje su se prije mogle vidjeti samo u novinama ili časopisima. Uzgoj životinja, koji je bio preokupacija još gregorijanskih zemljoposjednika, postao je velika strast u široko rasprostranjenim mrežama kolektora i ulagača. Posjedovanje kućnih ljubimaca obično je prije devetnaestog stoljeća bilo zastupljeno samo u višim klasama društva, au Viktorijanskom je dobu postalo široko rasprostranjeno i u nižim klasama, naročito srednjoj.“³⁰

Knjiga *Animal spaces, Beastly Places*, odnosno njezino poglavlje 'Flush and the *banditti*: dog-stealing in Victorian London' autora Philipa Howella, daje nam uvid u odnos ljudi prema životinjama, u ovom slučaju psima, kroz riječi Virginije Woolf putem kratkog ulomka iz

²⁸ Cooke, Simon. „Weir's influence: Disney and American cartoons“
<http://www.victorianweb.org/art/illustration/weir/influence.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

²⁹ Ibid.

³⁰ White, Paul S. „The Experimental Animal in Victorian Britain“. U *Thinking with Animals*, str 59.

njezine knjige istog naziva kao i već spomenuto poglavlje. Ona govori o tome kako se „pas Flush koji je imao 'aristokratsku titulu' susreo s grubim nasrtajem lopova koji ga otimaju. Toga je psa njegova gazdarica pokušavala naučiti da računa i igra domino, a ovom se otmicom on opet vratio u 'životinjsko carstvo', odnosno našao se na ulici. Kao i u svim dobrim bajkama i basnama, ljudi i zvijeri mijenjaju mjesta, okrećući svijet naopako. Ovakva vrsta inverzije nije pravi ili ironijski antropomorfizam, već ozbiljna strategija kojom bi se postiglo to da se nekako zamisli zajednička povijest ljudi i zvijeri u Viktorijanskom dobu.“³¹ Priču o ovome psu možemo uzeti kao primjer u kojem se „daje prednost životinjskoj perspektivi, kako bi se ispričala priča o svijetu u kojem niti životinje niti ljudi ne znaju svoje mjesto. Ova strategija Virginije Woolf omogućuje nam da zamislimo vrlo zamršenu geografiju ljudskog i neljudskog svijeta. Kradljivci pasa ključni su za ovu priču i njezin značaj.“³² To je naravno na simboličkoj razini jer priča o ovom buržoazijskom psu i njegovim kradljivcima zapravo priča o ljudima. Ono na što je „Virginia Woolf željela ispričati jest jedna tipična gradska priča. Priča koja je, dakako, okrenuta naopako. Zapravo je to priča o siromašnim žiteljima Londona koji zavide bogatašima.“³³ Kako autor navodi: „Za psa zvanog Flush i za buržoazijske vlasnike kućnih ljubimaca općenito, grad je bio mjesto opasnosti i mjesto koje je izazivalo anksioznost. Londonski kradljivci i banditi koji su dijelili javni prostor s bogatašima i njihovim ljubimcima zapravo su bili vezani tim javnim prostorom i nikad nisu bili toliko daleko jedni od drugih. Fenomen krađe pasa daje nam uvid ne samo u odnos između ljudi i životinja, već i u kompleksnu geografiju viktorijanskog grada u kojem imamo uvid u odnose između različitih skupina ljudi“³⁴

Dakle, kako navodi dr. Simon Cooke: „status, uloga i značaj životinja i životinjskoga carstva bili su ključni problemi u razvoju viktorijanske kulture. Teorija evolucije bila je, dakako, konstitutivna u ovoj raspravi, ali i druga razmatranja bila su od velike važnosti. Životinje kao kućni ljubimci, njihova pozicija u evolucijskom lancu, njihovo ponašanje i karakter te njihov odnos prema čovječanstvu bile su izuzetno važne teme, koje su ponekad bile okružene tjeskobom i strahom. Nadalje, ipak je to kako su životinje prikazane u vizualnoj kulturi središnji dio diskursa viktorijanskih shvaćanja prirodnog svijeta. Životinje su često poslužili kao motivi i inspiracija u slikarstvu, ilustracijama za knjige i časopise, zoološke tekstove i

³¹ Howell, Philip. „Flush and the *banditti*: dog-stealing in Victorian London“. U *Animal spaces, Beastly Places*. str 39.

³² Ibid. str 40.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

knjiga za školu i vrtić. Samu je raznolikost prikazivanja teško bilo ograničiti ili konceptualizirati.³⁵

2.6. Alisa i životinje u Zemlji Čudesa

U ovom dijelu seminara pokušat ću objasniti neke elemente *Alise u Zemlji Čudesa* u kojima se očituju motivi nastanka knjige, ali i podrijetlo nekih od cijele palete osebnih životinjskih likova. Navest ću neke legende, odnosno narodne priče čije tragove možemo pronaći u Alisinim pustolovinama. Te priče bile su vrlo popularne u Viktorijanskom dobu kada je knjiga nastala. Lewis Carroll nije skrivao svoju fascinaciju istima, pa ih je vrlo vješto upleo u svoju svoju mrežu misli koje su bile prenesene na papir što je naposljetku rezultiralo stvaranjem književnog umjetničkog djela.

Celia Brown navodi kako „u stoljeću industrijalizacije, urbanizacije i globalizacije, raznolikost trendova dovela je do toga da se viktorijanski pogled na svijet uvelike mijenja. To se odvijalo sredinom 1860-ih godina devetnaestog stoljeća, kada je Alisa u Zemlji Čudesa prvi put su objavljena. Živjeti u ovom prijelaznom razdoblju podrazumijevalo je određene pomake u percepciji. Nova tehnološka otkrića dovela do toga da putovanja u daleke zemlje postaju pristupačnija, dok su nove znanstvene paradigme ustaljene pretpostavke o prirodnom poretku dovodile u iskušenja. Carroll pak šalje Alisu u podzemni svijet kako bi na svoj jedinstveni humorističan način iznio neke od zanimljivosti svoga doba. Alisa u svojim pustolovinama susreće nekoliko životinja koje su tada bile sasvim normalna pojava u Britaniji, a to su: zec, miš, patka i gusjenica i golub. Međutim, Alisa ondje isto tako igra i kriket služeći se flamingom kao palicom. Takva egzotična fauna koju možemo pronaći Zemlje Čudesa karakteristična je za strane države koje su vrlo daleko od Britanije.“³⁶ Dakle, egzotične su životinje bile vrlo popularne u Viktorijanskom dobu te su iz tog razloga dobile svoje mjesto i u ovoj knjizi. No kao što je već rečeno, Alisa se susreće i sa životinjama koje nisu bile strana pojava. Jedna od njih je i mačka, točnije, u knjizi je to Češirska mačka. Češirska je mačka, rekla bih, jedan od popularnijih likova Alisinog svijeta čudesa, bar u današnjoj, popularnoj kulturi. Velika je to mačka koja sjedi na drvetu i za koju je

³⁵ Cooke, Simon. „Animals and Victorian art“ <http://www.victorianweb.org/art/animals.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

³⁶ Brown, Celia. „Alice’s Journey Across the Globe into Mysterious Realms: The Significance of the Exotic Animals in Wonderland“ http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227087 (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

karakterističan njezin široki, nestašan osmijeh. Nakon razgovora a Alisom, mačka polagano iščezava, jedino što ostaje jest njezin pomalo nevaljao osmijeh. Jedan internetski izvor navodi kako je „Češirska mačka jedini lik u Zemlji Čudesa koji zapravo sluša Alice.

Svojim napomenama zapravo uči Alisu o 'pravilima' Zemlje Čudesa. On daje uvid u to kako stvari stoje 'tamo dolje'.³⁷ Priča o češirskoj mački zapravo je prava narodna priča koja je bila prilično popularna u viktorijanskom dobu. Postoji više verzija priče o ovoj mački, a u Carrollovo doba postojala je i izreka „ceriti se kao češirska mačka“³⁸ čije je podrijetlo nepoznato. Sudeći po njezinoj „popularnosti“, rekla bih da je najpoznatija verzija priče o češirskoj mački potekla iz malog okruga Cheshire u Engleskoj koji je bio vrlo poznat po proizvodnji kvalitetnih sireva. Priča govori kako su oni bili specifičnog oblika, oblika mačke koja izgleda kao da se ceri. Navodno se „sir rezao od zadnje strane, od repa, tako da je zadnji dio koji je ostao za pojesti bio glava, glava mačke koja se smije.“³⁹ Razlog iz kojeg su sirari radili sireve u obliku mačke je također nepoznanica, ali pretpostavljam da su se mačke „cerile“ kada su vidjele silno mlijeko za sireve, pa su sirari zbog toga došli na ideju sira u obliku mačke koja se smije. Francuski filozof, Henri Bergson iznosi svoju teoriju koju primjenjuje i na mačku iz Zemlje Čudesa. Dakle „esej o smijehu Henrija Bergsona, objavljen 1900. Godine, klasičan je iskaz o načelima humora. Iako se njegova analiza usredotočuje na komediju ponašanja, primjenjiva je i na humor Lewisa Carrolla. Kao i Carroll, Bergson je proživljavao tehnološku revoluciju u kojoj je rivalstvo čovjeka i stroja bilo jedan od glavnih interesa filozofa, romanopisaca, pjesnika i humorista. Ranije je u svojim esejima Bergson tvrdio da su smijeh i emocija nespojivi. U svojoj komičnoj poeziji i prozi Carroll održava prilično konzistentan odmak od svojih likova, a njegovi likovi također obično ostaju odvojeni od svog okruženja. Češirska mačka najbolje ilustrira ono što Bergson želi naglasiti. Očigledni je simbol intelektualnog odvajanja, ima fiksirani osmijeh i izgleda kao zabavljen promatrač. Može se pojaviti kao samo glava jer predstavlja bestjelesnu inteligenciju. Alice održava sličnu odvojenost od svoje okoline. Ona ne oblikuje snažne ili trajne odnose s bilo kojim stvorenjima ili osobama u Zemlji Čudesa.“⁴⁰ Nadalje, Bergson navodi kako se „'smijućim' izrazom lica naziva onaj koji ništa ne obećava ništa više nego što daje. To je jedinstvena i trajna grimasa. Zaključuje da su automatizam, neelastičnost i navika koja je ugovoreni, održavani i jasni razlozi zašto nas lice nasmijava. Tennielove ilustracije u knjizi *Alisa u Zemlji Čudesa* su

³⁷ Preuzeto s <http://www.alice-in-wonderland.net/resources/analysis/character-descriptions/cheshire-cat/> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

³⁸ „To grin like a cheshire cat.“

³⁹ Preuzeto sa https://en.wikipedia.org/wiki/Cheshire_Cat (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

⁴⁰ Kelly, Richard. „Through Bergson's Looking Glass“ <http://www.victorianweb.org/authors/carroll/kelly4.html> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

značajne u tom smislu, jer raju rješenje koje se tiče izraza likova poput Cheshire Mačke sa svojim zlokobnim osmijehom ili pak Kraljice Srca s njezinim neprestanim mrkim pogledom.⁴¹

Lik koji se također nalazi u Zemlji Čudesa jest velika plava Gusjenica. U trenutku kada se Alisa prvi puta susreće s njom „ona sjedi na ogromnoj gljivi i puši nargilu. Iako je prilično stroga i nije naročito prijateljski nastrojena, Gusjenica pomaže Alisi savjetujući je da jede od gljive ako želi promijeniti svoju veličinu s kojom je imala problema u novom čudnovatom svijetu. Gusjenica zapravo uči Alisu kako se nositi s poteškoćama s kojima se susreće u Zemlji Čudesa. Uči je kako može promijeniti svoju veličinu jedući gljive i time se zapravo prilagoditi okolini onda kada je to potrebno.“⁴² Kao i Češirska mačka, Gusjenica je tu da pruži Alisi pomoć dajući joj savjete. Isto tako, Alisa bi se u tadašnjem stvarnom svijetu isto nosila s poteškoćama koje donosi novo doba, doba napretka u svakom pogledu. Doba u kojemu se stvarni ljudi i jesu susretali s brojnim nedaćama koje su bile posljedica novog razvoja tehnologije, novih ideja i izuma.

Lažna Kornjača ili „Mock Turtle“ također je jedan od vrlo zanimljivih likova ove knjige. To je stvorenje s tijelom kornjače i s glavom teleta. Ta je životinja zanimljiv plod mašte Lewisa Carrolla, a zanimljivo je i što se krije iza ideje njezinog nastanak. U knjizi, Kraljica Srca objašnjava Alisi kako je Mock Turtle ono od čega se radi „mock turtle soup“, odnosno juha od lažne kornjače. To posebno jelo „nastalo je u 18.stoljeću kao mnogo jeftinija varijanta juhe od prave kornjače. U juhu od lažne kornjače stavljao se obično organi glave teleta, najčešće mozak, ali našlo se tu i telećih nogu ili bilo čega čime bi se što bolje imitirao okus juhe od prave kornjače i njezinog mesa.“⁴³ U današnje vrijeme to jelo nije naročito popularno i zapravo bi se moglo reći da je palo u zaborav.

Objašnjavajući tako Alisi što je to Lažna Kornjača, ona se zapravo izruguje tom stvorenju jer naglašavajući to da je „lažna“ jasno i izravno upućuje na to da nije prava. Možda je to zapravo razlog zašto Lažna Kornjača uvijek plače i jeca. Ona nije prava kornjača, ali bi željela biti. Lažna Kornjača lik je koji pomalo umara Alisu svojim zbunjujućim pričama. Ovog bismo lika mogli povezati sa situacijom u kojoj su se našli ljudi Viktorijanskog doba nakon što je Charles Darwin iznio svoje stavove o evolucijskoj teoriji. Oni više nisu znali kako bi definirali životinje i svoj odnos s njima, a niti sebe same jer su se susreli sa spoznajom da su im preci zapravo majmuni. Tako ni ova životinja ne zna točno definirati samu sebe.

⁴¹ Ibid.

⁴² Preuzeto s <http://www.alice-in-wonderland.net/resources/analysis/character-descriptions/caterpillar/> (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

⁴³ Preuzeto sa https://en.wikipedia.org/wiki/Mock_turtle_soup (posjećeno 10. rujna 2017. godine)

Naposljetku smatram kako je bitno reći da i ljudi i životinje imaju zajednički instinkt da budu znatiželjni. Često su vođeni svojom znatiželjom koja ih isto tako često dovodi u nevolje. Isto tako, moglo bi se reći da sve životinje i događaji u ovoj knjizi reflektiraju stvarnost Viktorijanskog doba.

3. Zaključak

Ono što naposljetku valja naglasiti jest da sam se u ovome radu bavila nekolicinom tema, međutim nit koja ih povezuje jesu životinje i ljudi, te njihov odnos.

Na samome početku rada odlučila sam kao podsjetnik napisati priču o Alisi i njezinim pustolovinama u Zemlji Čudesas. Djevojčica Alisa upala je u nepoznat svijet pun bizarnih avantura koja je vođena svojom znatiželjom. Ondje se susreće s mnogim likovima, no oni najupečatljiviji jesu životinjski likovi kojima su pridane ljudske osobine. Ovu knjigu dječje fantastike napisao je engleski književnik Charles Lutwidge Dodgson, svima nam bolje poznat pod pseudonimom Lewis Carroll.

Sljedeća vrlo bitna stavka ovoga rada jest Viktorijansko doba. Nužno je bilo dati sažeti opis ovog doba i njegovog duha, budući da je ono od vrlo velike važnosti prvenstveno zbog toga što je u odnosu između ljudi i životinja došlo do velike promjene, ali je i knjiga o Alisi nastala u to doba. Viktorijansko doba vrlo je bitno kako za Englesku, tako i za svjetsku povijest.

Viktorija je bila jedna od najmoćnijih žena u povijesti s vrlo dugim razdobljem vladanja. U doba njezine vladavine Engleska je bila obilježena velikim napretkom u svakom pogledu, a naročito po pitanju znanosti. Jedno od najistaknutijih imena s područja znanosti

Viktorijanskog doba jest Charles Darwin, a također je bio od velikog značaja za nastajanje ovog rada. U svojoj je knjizi *O podrijetlu vrsta* iznio teoriju evolucije koja je prilično uzdrmala ljudima do tada znana i poštivana stajališta prema njima samima, ali i promijenila je pogled na odnos ljudi i životinja. Također, mnoga religijska stajališta dolaze u pitanje i u konačnici, znanost postaje potpuno odvojena od religije. Sljedeće čime sam se bavila jest pojam antropomorfizma i koji je njegov značaj u Viktorijanskom dobu. Harrisona Weira također smatram relevantnim za ovaj rad jer je u doba kada je stvarao također dao veliki doprinos na mnogo područja, tako i na onima na kojima se zasniva ovaj rad. Potom dolazimo do dijela u kojem nastojim što vjernije prikazati kakav je točno bio odnos ljudi prema životinjama, te objasniti simboliku i značaj odnosa Alise kao predstavnice ljudske vrste i životinja u Zemlji Čudesas.

Viktorijansko doba doista jest posebno po mnogočemu posebno i nadasve zanimljiv predmet proučavanja. Ovaj rad zapravo je kratki presjek toga doba koji sadrži ono najbitnije što se tiče odnosa ljudi prema životinjama.

4. Popis literature

- 1) Azzarello, Robert. „Unnatural Predators: Queer Theory Meets Environmental Studies in Bram Stoker’s *Dracula*“. U *Queering the Non/Human*. Giffney, Hird, ur. Farnham: Ashgate Publishing, str. 143
- 2) Black, Jeremy. 2004. *Povijest britanskih otoka*. Zagreb: Grapa.
- 3) Crist, Eileen. 1999. *Images of Animals : Anthropomorphism and Animal Mind: Animals, Culture, and Society*. Philadelphia: Temple University Press.
- 4) Daston, Lorraine. Mitman, Gregg. „Uvod“. U *Thinking with Animals*. Daston, Mitman, ur. New York: Columbia University Press, str. 2
- 5) Howell, Philip. „Flush and the *banditti*: dog-stealing in Victorian London“. U *Animal spaces, Beastly Places*. Philo, Wilbert, ur. London: Routledge, str 39-40
- 6) White, Paul S. „The Experimental Animal in Victorian Britain“. U *Thinking with Animals*. Daston, Mitman, ur. New York: Columbia University Press, str. 59

5. Popis izvora

- 1) <http://hip.znanje.hr/index.php?show=search> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 2) Brown, Celia. 2015. „Alice's Journey Across the Globe into Mysterious Realms: The Significance of the Exotic Animals in Wonderland“
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227087 (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 3) <http://lib.skidmore.edu/library/index.php/en-228h?catid=44&id=329:human-and-animals-on-display-a-victorian-menagerie> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 4) <http://www.alice-in-wonderland.net/resources/analysis/character-descriptions/caterpillar/> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 5) <http://www.alice-in-wonderland.net/resources/analysis/character-descriptions/cheshire-cat/> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 6) Cooke, Simon. „Animals and Victorian art“
<http://www.victorianweb.org/art/animals.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 7) Cooke, Simon. „Harrison Weir, anthropomorphism and moralizing books for children and adults“
<http://www.victorianweb.org/art/illustration/weir/cooke3.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 8) Cooke, Simon. „Weir's influence: Disney and American cartoons“
<http://www.victorianweb.org/art/illustration/weir/influence.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 9) Kelly, Richard. „Through Bergson's Looking Glass“
<http://www.victorianweb.org/authors/carroll/kelly4.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)

- 10) Cody, David. „Queen Victoria“
<http://www.victorianweb.org/history/victoria/1.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 11) Richards, Joan. „Darwin and the Scientific Naturalist View of Truth“
<http://www.victorianweb.org/science/darwin/darwin3.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 12) Diniejko, Andrzej. „Charles Darwin's Theory of Evolution and the Intellectual Ferment of the Mid- and Late Victorian Periods“
<http://www.victorianweb.org/science/darwin/diniejko.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 13) Fyfe, Aileen. van Wyhe, John. „Victorian Science and Religion“
<http://www.victorianweb.org/science/science&religion.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 14) Landow, George Paul. „Victorian and Victorianism“
<http://www.victorianweb.org/vn/victor4.html> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 15) https://en.wikipedia.org/wiki/Cheshire_Cat (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 16) https://en.wikipedia.org/wiki/Mock_turtle_soup (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 17) https://hr.wikipedia.org/wiki/Viktorija,_kraljica_Ujedinjenog_Kraljevstva
(posjećeno 10.rujna 2017.)
- 18) <https://literaturedowntherabbithole.wordpress.com/2016/03/03/james-r-kincaids-alices-invasion-of-wonderland/> (posjećeno 10.rujna 2017.)
- 19) <https://www.wnnorton.com/college/english/nael/victorian/welcome.htm>
(posjećeno 10.rujna 2017.)